Book Reviews

- Ch.F. van Fraassen, Ernst Utrecht, Ambon, Kolonisatie, dekolonisatie en neo-kolonisatie. Kritiese bibliotheek, Van Gennep, Amsterdam 1972. 132 blz. geïll.
 - M.K. Gautam, N.K. Bose, Culture and society in India. Asia Publishing House, London 1968. 440 pp. with index.
 - H.J.M. Claessen, José Garanger, Archéologie des Nouvelles - Hébrides. Contribution à la connaissance des îles du Centre. Préface de André Leroi-Gourhan. Office de la Recherche Scientifique et technique outre-mer. Publications de la Société des Océanistes, No. 30. Musée de l'Homme. Paris 1972. 156 pp. 304 ill. 15 tabellen. 2 registers.
- In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 130 (1974), no: 4, Leiden, 483-498

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKINGEN

ERNST UTRECHT, *Ambon, Kolonisatie, dekolonisatie en neo-kolonisatie*. Kritiese Bibliotheek, Van Gennep, Amsterdam 1972. 132 blz., geill. Prijs f 8,90.

CH. F. VAN FRAASSEN

In Nederland wordt er nogal wat gediscussieerd over „het probleem” Ambon. Jammer genoeg dragen al die politiek en emotioneel geladen discussies weinig bij tot onze kennis omtrent de werkelijke situatie in de Molukken. Daarom zijn we dit boek met intense nieuwsgierigheid gaan lezen, in de hoop dat het voor het nederlandse en molukse publiek licht zou werpen op de werkelijke toestanden in de Molukken. Maar na het lezen van het boek hebben we het teleurgesteld terzijde gelegd. Utrecht's relaas draagt meer het karakter van een politiek pamflet dan van een objectief wetenschappelijk werk.

In het eerste hoofdstuk, „Ambon vóór 1950: kolonisatie”, wordt in een tiental bladzijden een vlot overzicht gegeven van de geschiedenis van Ambon.

Het tweede hoofdstuk, „Republiek Maluku Selatan: onbewuste poging tot voortzetting van het kolonialisme”, beschrijft de stichting en de daaropvolgende onderwerping van de RMS. Utrecht verlaat zich hiervoor op de reeds bestaande litteratuur, en op wat twee met name genoemde informanten uit Ambon hem verteld hebben. Hoewel hij geen gesprekken gevoerd heeft met personen die rechtstreeks en overtuigd betrokken zijn geweest bij de RMS-beweging, weet hij toch een objectief beeld te geven van de feitelijke gebeurtenissen in het jaar 1950. Jammer is het alleen dat hij geen nieuwe gegevens aan de reeds bestaande weet toe te voegen. Wellicht omdat hij te weinig bekend is met de actors van het drama. En wat we nog meer in dit hoofdstuk missen is dat Utrecht bij de weergave van de bekende feiten er niet aan toe komt de sociologische achtergronden van het ontstaan van de RMS-beweging te belichten. En een misslag begaat Utrecht als hij op blz. 24 schrijft dat de politieke partij PIM (Partai Indonesia Merdeka) op een marxistische ideologie was gestoeld. De PIM kan op één lijn gesteld worden met de PNI, nl. nationalistisch en voor unitarisme. Van een marxistische ideologie in deze partij is nooit iets gebleken.

Hoofdstuk drie, „Soekarno veroverd Ambon: begin van de dekolonisatie”, is een lofzang op de houding en de politiek van Soekarno t.o.v. de Ambonezen. „Van het begin af aan heeft Soekarno zich alle moeite getroost de Ambonezen als broeders op te nemen in de grote Indo-

nesische familiekring. Ook het gedrag van de TNI-troepen weer-spiegelde dit streven want, behalve enkele wreedheden en plunderingen die bedreven werden door het bataljon 'Tiga Mai', werd hun optreden veel meer gekenmerkt door broederschap dan door een overwinnaars-mentaliteit". Zo begint dit hoofdstuk (blz. 40), en daarmee is de toon gezet voor wat er verder nog volgt. Andere uitspraken: „De wijze waarop Soekarno de RMS-kwestie aanpakte geeft blijk van een grote edelmoedigheid" (blz. 40). „Tot op heden denkt men op Ambon, ook de islamieten, met een warm kloppend hart, terug aan Soekarno" (blz. 42). „Soekarno bracht het Ambonse volk dichter bij Djakarta. Het grootste deel van de Ambonezen voelde zich ten tijde van Soekarno's bewind opgenomen in de grote Indonesische familiekring; daarentegen heeft het huidige militaire bewind, waarin het Javaanse element sterk overheerst, tot gevolg dat er juist vervreemding van Djakarta ontstaat" (blz. 43). Veel konkrete feiten om deze beweringen te staven worden er overigens door Utrecht niet gegeven. Alleen wordt gememoreerd dat de belangrijkste bureaucratische posten op Ambon bezet werden door Ambonezen, dat de wederopbouw ter hand werd genomen, en dat de straffen voor de RMS-kopstukken gematigd uitvielen. Maar al te duidelijk is het dat hier een partijganger aan het woord is, die zich bij de beschrijving van de toestanden op Ambon laat leiden door zijn eigen politieke overtuigingen. Het lezerspubliek zou meer gediend zijn met een poging tot een objectief en genuanceerd relaas.

Het meest interessante deel van het boek is voor ons hoofdstuk vier, „De Permesta: poging van de federalisten om dekolonisatie tegen te houden". Daarin worden de politieke intriges (omstreeks het jaar 1957) om de hoogste posten in de regio levendig beschreven. Ook blijkt uit die beschrijving de machteloosheid van de toenmalige centrale regering om effectief in te grijpen in het geïntrigeer in de regio. Militair commandant in de Molukken was toendertijd majoor Herman Pieters. Hij en zijn eveneens ambonese stafchef Leo Lopelissa kozen aanvankelijk voor de Permesta, met als belangrijkste motivatie dat er voor hen uit de lukratieve barterhandel in kopra belangrijke privévoordelen waren te slaan. Zij weten echter op tijd om te zwaaien. De commandant van het belangrijkste regiment, Mingus Nanlohy, ook een ambonees, was altijd een tegenstander van de Permesta geweest. Als de Permesta eenmaal afgedaan heeft, arresteert deze M. Nanlohy buiten Pieters om een aantal personen met federalistische sympathieën. Deze aktie wordt door de centrale regering achteraf goedgekeurd. Wat hieruit blijkt, hoewel het niet met zoveel woorden wordt gezegd, is dat het hele gebeuren sterk bepaald wordt door zekere hooggeplaatste personen, met zucht naar carrière, macht en geld. Ze zijn najverig op elkaar, en zoeken elk hun eigen aanhang op te bouwen. Kiest de één voor de barterhandel, en zet hij een vriendelijk gezicht tegen de Permesta, dan wendt de ander het gezicht naar Djakarta. Maar zo mogelijk houdt men een slag om de arm om mee te kunnen draaien als de machtsverhoudingen op nationaal niveau zich wijzigen. Slachtoffer worden uiteindelijk zij, die geen slag om de arm gehouden hebben. En

dit hele systeem van intriges gaat over de hoofden van de bevolking heen.

Hoofdstuk vijf, „Ambon basis voor aanval op West-Irian: dekolonisatie voltooid”, is eigenlijk een vervolg op hoofdstuk vier. Ook dit hoofdstuk is doordrenkt van intriges om posities en macht. Vanaf 1957 heerst er de staat van oorlog en beleg (SOB). De militair commandant, als uitvoerder van de SOB, wordt de machtigste man in de provincie. Hij beïnvloedt de benoeming van civiele functionarissen. Hij beheerst persoonlijk de export van copra en nagelen, en de import van ruilgoederen. Kortom, hij beheerst zijn functie zodanig dat zijn persoonlijke invloed en macht gemaximaliseerd worden, benevens zijn privé inkomsten.

In 1959, als zijn termijn als militair commandant ten einde loopt, probeert Pieters Gouverneur te worden wat niet lukt. Moh. Padang wordt gouverneur (1960—1965) en Boesjiri, een madurees, wordt militair commandant (1961—1966). Van Boesjiri weet Utrecht te zeggen: „Maar kolonel Boesjiri, die door het volk in de Molukken op de handen werd gedragen, was dan ook een man met een buitengewoon zacht karakter die er steeds voor waakte niet in botsing te komen met de civiele bevoegdheden van de andere functionarissen” (blz. 61). Over het geheel weet de schrijver niets dan goeds van Boesjiri te vertellen.

Zo gunstig als zijn oordeel over Boesjiri is, zo ongunstig is zijn oordeel over Moh. Padang: „... zo stom en onbenullig was Padang als Gouverneur. Zijn benoeming ... behoort tot de slordigste besluiten van Soekarno... Een reeks domme besluiten kenmerken Moh. Padang's periode van Gouverneurschap; hij speelde bij hem in de gunst staande functionarissen uit tegen in ongenade gevallen ambtenaren terwijl moslimse ondernemers door hem werden bevoorrecht. Aan het einde van zijn carrière werd Padang op heterdaad betrapt bij het misbruiken van administratieve bevoegdheden” (blz. 61). Enfin, het boterde niet tussen Padang en Boesjiri, evenmin als tussen Padang en zijn vice-Gouverneur, G. Latumahina. Men kan het alles nalezen bij Utrecht. Utrecht tekent verder nog aan dat in de periode 1963—1966 Ambon met een aantal nieuwe openbare gebouwen is verfraaid.

Hiermee is dan voor Utrecht de periode van dekolonisatie van Ambon ten einde gekomen. Voor Utrecht gaat Ambon sinds 1966, dus onder het nieuwe bewind, alleen maar achteruit. Hij beëindigt hoofdstuk vijf met de benoeming van de madurees Djohari als militair commandant. „Al heel spoedig liet deze zich kennen als een schurk, die slechts naar Ambon scheen gekomen te zijn om er grove corruptie te plegen. Hij werd daarin bijgestaan door zijn vrouw en een groot aantal avonturiers, schurken en schurkjes, bijna allemaal van buiten Ambon afkomstig. De periode van Boesjiri, gedurende welke Ambon opbouw en welvaart kende, werd gevolgd door de periode van Djohari, die het begin vormde van stilstand en verarming” (blz. 66—67).

In hoofdstuk VI, „Ambon zoals het nu is: nekolonisatie”, suggereert de schrijver dat Ambon na 1966, dus onder het nieuwe bewind,

er in sociaal-politiek en economisch opzicht op achteruit gegaan is. Ambon is, in zijn terminologie, teruggevallen in een proces van neokolonisatie. Laten we nu eens nagaan of deze centrale hoofdthese van zijn boek werkelijk opgaat.

Wat de sociaal-politieke omstandigheden op Ambon betreft, volgens Utrecht pleegde Djohari corruptie die de wetsovertredingen van Pieters voordien geheel in de schaduw stelden. Hij maakte het zo bont, dat hij in 1968 teruggeroepen werd naar Djakarta. Over de Gouverneur, kol. G. Latumahina (1965—1968) oordeelt Utrecht: „een rechtschapen en eerlijk gouverneur die 24 uur hard werkte voor het welzijn van zijn volk” (blz. 71). Er zal wel bedoeld zijn: 24 uur per etmaal, nemen we aan. Men ziet, de schrijver houdt sterk van kontrastering. Tegenover de „schurken” Pieters, Padang en Djohari, worden de weldoeners Boesjiri en Latumahina gesteld (over Gouverneur Djosan 1955—1959 geeft Utrecht geen enkel oordeel; deze persoon speelt in zijn toneelopvoering van boeven en helden geen enkele rol). Over Pieters, Padang, Djohari en Boesjiri kunnen we ons uit eigen informatie geen oordeel vormen. We kunnen zelfs bij benadering niet vermoeden in hoeverre Utrecht hen juist karakteriseert. Maar wat kol. Latumahina betreft hebben we op Ambon kunnen konstateren dat die zijn vóór- en tegenstanders had. En we hebben nog nooit iemand ontmoet die hem afschilderde als de hardwerkende weldoener die Utrecht ons voorhoudt. We moeten zijn karakterisering dus wel met de nodige reserve tegemoetreden.

Ook slaat Utrecht de plank mis als hij het een en ander zegt over de strijd om de Gouverneurszetel in 1968. Hij schrijft dat kol. Latumahina de meeste steun gekregen heeft in de regio, maar dat Djakarta dat negeerde, en de kandidaat kol. Soemitro in diens plaats tot Gouverneur benoemde. Waarbij hij nog aantekent dat vnl. de christenen bezwaar hadden tegen de „Javaanse kol.” Soemitro (blz. 75—76). De werkelijkheid is echter anders, dan Utrecht het voorstelt. Latumahina is juist door gebrek aan steun vanuit de regio ten val gekomen. Latumahina was tijdens zijn Gouverneurschap in botsing gekomen met de Parkindo. De politieke tegenstellingen liepen zo hoog op, dat Latumahina op een gegeven moment zelfs nog enkele Parkindofiguren heeft laten arresteren. Toen het op zijn herverkiezing aankwam weigerde de Parkindo daarop zijn kandidatuur te ondersteunen, hoewel hij een christenambonees is. Ze zag liever Soemitro Gouverneur worden dan Latumahina.

De kwestie van Soemitro's benoeming tot Gouverneur staat echter bij Utrecht in een breder kader. Hij stelt dat de centrale overheid, mede uit een gevoel van wantrouwen, strenge controle uitoefent op de regio. Het benoemen van Soemitro als Gouverneur, tegen de wensen van de regio in — zo stelt Utrecht het tenminste voor — zou daar een illustratie van moeten zijn. Een ander blijk van overheidscontrole waaruit wantrouwen spreekt, is volgens de schrijver het feit dat er b.v. zo weinig mogelijk Ambonezen tot het leger toe worden gelaten, en dat de Ambonezen die het lukt hoge officiersrangen te bereiken,

bij voorkeur niet in hun eigen regio geplaatst worden. „Soekarno kon destijds tegen die houdingen en maatregelen weinig doen”, zo wordt er vergoelijkend aan toe gevoegd (blz. 74).

En om nogmaals terug te komen op de Gouverneur kol. Soemitro: „Door Soemitro's benoeming is de Schwung en het ritme a.h.w. uit het ambonse bestuursapparaat verdwenen” (blz. 76). Wat daarmee bedoeld wordt blijkt uit de beschrijving hoe op het gouverneurskantoor te Ambon een zevental „residenten” — bedoeld worden ambtenaren bij het ministerie van binnenlandse zaken met de rang van Bupati — maar duimen zitten te draaien. Omdat ze gehoopt hadden hun ambtelijke loopbaan af te kunnen sluiten als Gouverneur van de Molukken, welke mogelijkheid hun ontnomen is sinds de centrale overheid overging tot het benoemen van politici, kolonels en generaals tot Gouverneurs van de Indonesische provincies. Ze brengen liever hun tijd door met niets te doen, dan hun kundigheid ter beschikking te stellen van deze Gouverneur. Zodat de Schwung en het ritme eruit is.

Goed beschouwd zijn dit niet meer dan een aantal onsamenhangende, nauwelijks te verantwoorden beweringen. Vroeger zowel als nu, was voor de ambtenaren van binnenlandse zaken de ambtelijke rang van Bupati de logische afsluiting van hun carrière, en niet het dragen van politieke verantwoordelijkheid als Gouverneur. Via een normale ambtelijke carrière kan men niet hoger opklimmen dan de rang van Bupati. Want de Gouverneur wordt door de centrale regering benoemd op voordracht van de provinciale DPR (Raad van Volksvertegenwoordiging). Degenen die door Utrecht „residenten” worden genoemd verwachten ook helemaal niet tot Gouverneur benoemd te worden. Het heeft niets te maken met een gewijzigde overheidspolitiek, zoals gesuggereerd wordt. De apathie van de „residenten” op het Gouverneurskantoor moet dan ook op geheel andere gronden verklaard worden. Er is geen grond voor de bewering dat de residenten nu apathischer zouden zijn dan voordien. We kunnen dan ook niet zien waarom door de benoeming van kol. Soemitro als Gouverneur de Schwung en het ritme uit het ambonse bestuursapparaat verdwenen zouden zijn. Dan zou men eerst aan moeten tonen dat die Schwung en ritme er voordien wel in waren. En het lijkt ons dat de schrijver er een hele kluit aan zou hebben om dat op overtuigende wijze aan te tonen. Zowel onder het oude als onder het nieuwe bewind is de efficiëntie van het bestuursapparaat sterk afhankelijk van de capaciteiten en van het optreden van de Gouverneur. In dat opzicht is er niet veel veranderd.

Kan men dus staande houden, zoals de schrijver aan wil tonen, dat in sociaal-politiek opzicht Ambon, na onder Soekarno gedekoloniseerd te zijn, teruggevallen is in een proces van neo-kolonisatie? We geloven van niet. Utrecht moge in alle toonaarden de houding van Soekarno persoonlijk t.a.v. de ambonezen loven en prijzen, maar feit blijft dat Ambon ook onder het oude bewind sterk afhankelijk was van het optreden van de Gouverneur en de Militair Commandant ter plaatse. Er waren weinig middelen die de bevolking aan kon wenden om zich te vrijwaren van eventuele corrupte praktijken van individuele

gouverneurs of militaire commandanten, of het ambonezen waren of niet-ambonezen, burgers of militairen. Het enige wat er in dit opzicht sinds 1966 is veranderd, is dat er op civiele bestuursposten bij voorkeur militairen geplaatst worden. Dat is een reflectie van de gewijzigde machtsverhoudingen op nationaal niveau. Maar in het systeem op zichzelf en in het functioneren van het systeem is er weinig verandering gekomen. Wat de bevolking op Ambon sinds 1966 constateert, is een betere discipline van politie en militairen. Aan het willekeurig optreden van soldaten en politieagenten van voor 1966 is paal en perk gesteld. Dat vermeldt de schrijver nergens. En een andere, belangrijker en meer structurele wijziging in het bestuursbestel, is de instelling van Muspida en Muspiwil, waardoor de gewapende macht haar controle op het burgerlijk bestuursapparaat stevig geïnstitutionaliseerd heeft. Over deze instelling, en over het functioneren ervan, geen woord in het bewuste boek. Evenmin over de screening-procedures, waardoor het leger controle uitoefent op een groot aantal sectoren van het openbare leven. Zou de schrijver aan willen tonen dat er sprake zou zijn van neo-kolonisatie, dan zou hij met het functioneren van deze instellingen moeten beginnen. Maar dan niet op de oppervlakkige wijze waarmee hij in zijn boek te werk gaat.

Nu wat de neo-kolonisatie in economisch opzicht betreft, die Utrecht zo graag aan wil tonen. Allereerst memoreert hij het feit dat de Japanners tegen een lage hunting-fee op vrij grote schaal kunnen vissen op de Banda-zee. We zijn het met hem eens, inderdaad zou het veel meer waard zijn voor Indonesië zelf een visserijvloot op te bouwen dan alleen maar een weinig deviezen te innen. Maar daar gaat het in dit verband niet om. Het gaat hier om de gevolgen van de Japanse visserijoperaties specifiek voor Ambon. Utrecht zegt: „De gevolgen... zijn desastreus gebleken voor de Ambonse nationale visserij” (blz. 81). Hij schrijft dan dat „reders” op Ambon omstreeks 1960 tezamen 25 motorboten hadden die alle dag uitvoeren in de Bandazee om ’s avonds met vers gevangen vis weer huiswaarts te keren. In 1965 was deze vloot nog in vol bedrijf, maar vier jaar later waren er nog maar vijf over die bedrijfswaardig waren. Oorzaak: de „reders” konden de nodige onderdelen niet betalen, en de centrale regering weigerde krediet te verstrekken. De zeeën worden dan aan de Japanners overgelaten. Eigen gevangen vis wordt met de dag schaarser. Het visconservenfabriekje in Galala ligt nu stil wegens stagnatie in toevoer van verse vis en wegens invoer van Japanse visconserven. Vele Ambonse vissers zouden brodeloos geworden zijn.

In feite is dit betoog van de schrijver opgebouwd uit een aantal halve waarheden. Hij zegt dat de gevolgen van de Japanse operaties desastreus zijn voor de ambonse visserij, maar hij kan zijn bewering niet waar maken in wat volgt. Dat de boten van de „reders” niet uit kunnen varen wegens financiële tekorten, houdt op zichzelf geen logisch verband met de Japanse activiteiten. Wat Utrecht als „reders” bestempelt zijn in feite in het geheel geen particuliere ondernemers, maar een vijftal corporatieve visserij-coöperaties. Sinds 1952 is men met

houten motorboten begonnen te werken, die een vangcapaciteit hebben van 15 à 30 ton per maand. De boten waren oorspronkelijk gefinancierd door het Ministerie van Visserij. Nadat de boten door de coöperaties waren afbetaald, is er geen kapitaal meer opzij gezet — hoewel dit gemakkelijk had gekund — voor toekomstige vervanging van het materiaal. Toen dan ook aan het eind van de zestiger jaren de boten totaal versleten raakten, was het natuurlijke einde van de visserij-coöperaties in zicht. Dat de centrale regering weigerde krediet te verstrekken is al lang een achterhaalde zaak, want in het kader van het eerste vijfjarenplan is er krediet verstrekt, zodat nu de boten weer varen en vangen. Dat de vissers brodeloos geworden zouden zijn is onzin. Hun levensstandaard is hoger, dan die van de gemiddelde dorpeling.

De kredietverschaffing aan de coöperaties biedt echter o.i. nog geen werkelijke oplossing op langere termijn. Het cruciale punt waarop de coöperaties telkens mislukken, is niet gebrek aan inkomsten, en dienengevolge kapitaalsgebrek, maar gebrek aan een uitgekiende bedrijfsvoering. Zolang er geen gezonde bedrijfsvoering wordt opgezet binnen de coöperaties, is het nut van investering zeer beperkt, leidt zij althans niet tot economische groei. De oorzaken van het kapitaalsgebrek bij de coöperaties zijn vrij simpel. In elke coöperatie wordt er politiek gespeeld, d.w.z. zijn er voortdurend factionele twisten. Men heeft de ene penningmeester na de andere. Goede raad wordt door anderen bestempeld als dictatuur. De leden van de coöperaties, gewone dorpelelingen, hebben geen enkele ervaring in de handel. De coöperatieleiders en de voorlichters van de overheidsdienst voor coöperaties hebben al evenmin praktijk- en routineërvaring in de handelswereld. Het zijn bureaucraten die zich in de handel gemakkelijk beet laten nemen, kantoorthoretici. Bovendien heersen er ook allerlei vetes en tegenstellingen tussen deze bureaucraten onderling.

De leden van de coöperaties willen nagenoeg het hele inkomen van de coöperatie consumeren, en dat gebeurt dan ook, zodat geen kapitaal voor uitbreiding en vernieuwing van de vloot beschikbaar is. Bovendien wordt door bovengenoemde onkunde in de handel de vis tegen een te lage prijs op de stadsmarkt afgezet. Als de boot binnenloopt, wordt de vis aan de markthandelaren van de vismarkt (meest immigranten van elders) afgeleverd (Niet verkocht!). De volgende morgen krijgt de coöperatie de afrekening van de visverkopers, die verklaren zoveel stuks vis voor zoveel verkocht te hebben. Het geld wordt afgedragen aan de coöperatie, maar een bepaald percentage wordt door de visverkopers als commissie afgehouden. Natuurlijk worden de visserij-coöperaties regelmatig bedrogen bij deze vorm van transactie, waarbij de visverkopers op de markt gemakkelijk geld achter kunnen houden. Dit is de schuld van de visserijcoöperaties, waarvan de leden noch de leiding notie van handel hebben. Men laat zich te gemakkelijk in de luren leggen door de visverkopers, die zelf geen enkel risico dragen.

En wat dat genoemde visconservenfabriekje in Galala betreft, dat is nu geheel opgeheven. Ook aan de mislukking van dat project hebben

de Japanners part noch deel. Ook daar waren weer factoren in het spel als ondeskundig management, de traditionele instelling van ambonese vissers die de aanvoer van vis afhankelijk stelden van hun acute behoefte aan geld, etc.

Wat dus de visserij op Ambon betreft, die heeft in de eerste plaats te kampen met problemen van interne organisatie en beleidsvoering, pas in de tweede plaats met het probleem van gebrek aan kapitaal om een moderne vloot op te bouwen — stalen boten met vrieskamers, die dus lange tijd op zee kunnen blijven en ver verwijderde visgronden op kunnen zoeken —, en pas in de laatste plaats heeft ze te kampen met het probleem dat de visstand enigszins achteruitgaat door de Japanse operaties — hoewel dat niet bewezen is!

Het volgende punt dat Utrecht aanvoert als voorbeeld van economische achteruitgang op Ambon is de kwestie van de copra en de nagelen. In feite doet de hele copra-kwestie voor Ambon niet ter zake, omdat er in de centrale Molukken nauwelijks copra geproduceerd wordt. Dat is een produkt van de Noord- en Zuid-Molukken. Maar wat de kruidnagelen-industrie betreft: de wisselvalligheid in de kruidnagelprijzen worden door Utrecht toegeschreven aan wisselvalligheden in de strootjes-industrie (kretek-industrie) op Java en aan de import van kruidnagelen in Indonesië vanuit Zanzibar. Eigenlijk is dit ook weer een slordige weergave van de werkelijkheid. De ambonse kruidnagel is van een iets ander soort dan die van Zanzibar. Wegens haar relatief hoog oliegehalte is de ambonse kruidnagel minder geschikt in de sigaretten-industrie dan de zanzibar-variëteit, maar uitmuntend geschikt om als specerij gebruikt te worden, en in bepaalde andere industrieën, zoals parfumerie-, vernis- en inkt-industrieën. De ambonse specerijen-markt is dus niet geheel afhankelijk van de gang van zaken in de sigaretten-industrie.

Maar Utrecht is wel op meer punten slordig, om niet te zeggen weinig conscientieus in het hanteren en interpreteren van feiten. Er wordt gesuggereerd dat het slecht gaat met de kruidnagelen op Ambon, maar prijscijfers om dit te staven worden niet gegeven. Wel zegt hij: „De kruidnagelproduktie van 1969 slonk echter tot ongeveer 1000 ton, wat hoofdzakelijk te wijten was aan de kleinere aankopen van de vreemde sigarettenfabrieken in dat jaar” (blz. 84). Nu hangt in werkelijkheid natuurlijk de produktie niet af van de afname in de sigarettenindustrie. Maar dat nog daargelaten. In dat jaar 1969 was de kruidnagelenproduktie in feite 1471,5 ton, en daarmee was het de grootste oogst ooit in de Molukken geplukt! En in het oogstjaar 1970 was de nagelengoest nog overvloediger, hoewel mij nog geen exact tonnage bekend is. En de prijs was in 1970 voor de producent ook lang niet slecht: Rp 1200.—/kg, dus ongeveer f 12.—/kg. De kruidnagelenteelt heeft na de oorlog op Ambon, en trouwens door geheel Indonesië heen, een enorme uitbreiding te zien gegeven, dank zij de doorgaans behoorlijke kiloprijzen die er aan de producent betaald worden.

Utrecht suggereert dan ook geheel ten onrechte dat het slecht gaat

met de kruidnagelen. In feite hebben de kruidnagelen in de ambonese negorijen velen een inkomen bezorgd dat vroeger onbekend was. Stel dat een gezin in een dusun (tuin) 50 flink volwassen vruchtdragende nagelbomen heeft — en dat is geenszins een bijzonder groot aantal bomen. Die kunnen in een goed nageljaar tot 225 kg nagelen opleveren. Dat betekent dat men er bij een kilo-prijs van f 12.—, f 2.160.— van kan maken. Dit is geenszins een imaginair bedrag voor een gezin met een dusun. De opbrengst van de nagelen is niet bestemd om te voorzien in het dagelijks levensonderhoud, maar vormt aanvullend inkomen. Het geld wordt vnl. besteed aan luxe-artikelen die normaal buiten het bereik van de beurs blijven, dus aan zaken als verbetering en verfraaiing van het huis, aankoop van huisraad etc.

In de islamitische negorijen spaart men natuurlijk om op hadj te gaan. Stenen huizen zijn in de negorijen op het eiland Ambon algemeen geworden. Huisjes van gaba-gaba en atap — materiaal van de sago-palm — ziet men niet zo veel meer op Ambon. Men kan ze nog wel tegenkomen, maar vervanging door stenen huizen vindt toch snel plaats; zo snel dat men kan zeggen dat stenen huizen regel geworden zijn. In de huizen komt men veel moderne zitjes tegen, nieuwe naaimachines, radio, cassette-recorders, petromaxlampen etc. Voor wie een dusun heeft is de levensstandaard in de dorpen niet zo slecht. Dat blijkt ook uit het feit dat in 1971 155 hadji's uit de dorpen van de centrale Molukken naar Mekka trokken. In totaal gaven deze pelgrims ongeveer f540.000.— uit voor de pelgrimstocht (de kosten van de pelgrimage belopen rond de Rp 350.000.— per persoon). En dit kapitaal is grotendeels overgespaard uit de opbrengsten van de nagelen!

Een andere slordige opmerking maakt Utrecht als hij het heeft over het 'konstant lege dok Waiamé' (blz. 85). Dit is volgens hem het symbool van een illusie, een totaal mislukt project. Als men zulke dingen leest, dan vraagt men zich af: weet de schrijver nu niet waar hij het over heeft, of verdraait hij welbewust de feiten? Het dok Waiamé is juist één van de weinige projecten op Ambon waar tot nu toe schot in zit. In het begin had men niets: geen vakmensen, geen materiaal en geen kapitaal. Maar onder een zeer efficiënte leiding is het bedrijf gestadig uitgegroeid, tegen alle ongunstige externe factoren in. Het is een bedrijf waar men datgene wat men heeft, ook optimaal benut. Het resultaat is dat het dok haar personeel kan uitbetalen, en daarnaast nog regelmatig blijft herinvesteren in het bedrijf. P. T. Dok Waiame staat dan ook bekend als een gezond en efficiënt bedrijf waar toekomst in zit, en dat derhalve in aanmerking komt voor kapitaalshulp van de overheid.

Als de schrijver zich dus ten doel stelt op gedegen gronden neokolonisatie op economisch gebied aan te tonen, zal hij iets omzichtiger met de feiten om moeten springen. Het blijft nu in zijn boek alles bij emotioneel en politiek geladen beweringen, soms erg kreterig aandoend, zonder dat hij ertoe komt bij benadering de economische of de sociaal-politieke structuur van Ambon te beschrijven.

Na dit zesde hoofdstuk komen nog vier hoofdstukken die met de

hoofddthese van kolonisatie, dekolonisatie en neo-kolonisatie niet direct van doen hebben.

Hoofdstuk zeven, „In de ambonse negorijen”, handelt over het negorijleven op Ambon. Het hoofdstuk begint met een beschrijving van de negorij Amahusu als „case”. Het wordt vervelend om op te merken, maar ook deze beschrijving zit vol met slordigheden. Eigenlijk te veel om op te sommen.

De schrijver begint met te zeggen dat een belangrijke bron van inkomsten de steenwinning is. Maar anders dan hij zegt, nl. dat het hier om kalk en granietsteen gaat, die men in lagen aantreft, is in feite de belangrijkste steenwinning in Amahusu die van het verzamelen van blauwe keien op het strand, die met een hamer stuk voor stuk tot grint geklopt worden. Vervolgens zegt hij dat het inkomen van deze dorpelingen gemiddeld rond de f 700.— per jaar ligt. Hoe hij aan dat cijfer komt is ons een raadsel: de wijze van berekening geeft hij er niet bij. Maar laten we zelf enkele cijfers noemen die een indruk kunnen geven van het inkomen dat men zich dagelijks in deze negorij kan verwerven. In 1971 was er tijdelijk een behoorlijke vraag naar grint. De geklopte steen werd door de aannemers uit de stad betaald met Rp 2700.—/m³. Zodoende kon men met een hele dag ijverig steen kloppen Rp 300.— per dag verdienen, ofwel ongeveer f 100.— per maand. Maar niet altijd is de vraag naar grint even groot.

Op blz. 90 begint de beschrijving van de sociale structuur van Amahusu. De eerste regel: „De bangsa radja (hoofden geslacht) bestaat uit drie rumah tau (clans) te weten Silooi, Da Costa en Matitahmeten”, bevat ook een onjuistheid. Er zijn in Amahusu in feite maar twee hoofdenclans, nl. Silooy en Da Costa. De clan-naam Matitahmeten komt er in het geheel niet voor, laat staan dat het een hoofden geslacht vormt. Als de schrijver daarna opmerkt dat de huidige radja (dorps-hoofd) in 1947 zijn oom is opgevolgd, begaat hij ook een onjuistheid. De huidige radja is pas in 1952 dorps-hoofd geworden. Men zou zeggen: wat doen die paar jaar ertoe? Maar het is daarom van belang, omdat de vorige radja, een Da Costa, zich in 1950 achter de RMS stelde, daarna door de TNI geïnterneerd is, en kort na zijn vrijlating overleden. De huidige radja, die daarna geïnstalleerd is, had een politiek onbevlekt blazoën. Dan gaat Utrecht verder (blz. 90): „Behalve het hoofden geslacht zijn er in Amahusu nog vier geslachten of rumah tau, die een sterke adatrechtelijke positie hebben omdat zij in het bezit zijn van dati-gronden, erfelijke gronden, die in beginsel niet buiten de clan mogen geraken”. Hij noemt dan de clans Matitahputih, Meinake, Soplanit en Tomasila. „Degenen die niet tot deze vier rumahs en de bangsa radja behoren, zijn adatrechtelijk eigenlijk tweederangsburgers van Amahusu. Tot deze laatsten behoren de families Waas, Pupella, Nanlohy . . . Munster en nog enkele andere”. Ook hierin zijn enige slordigheden verwerkt. Behalve de twee hoofdenclans zijn er nl. nog zes oorspronkelijke en dati-gronden bezittende clans, te weten Meinake, Pupella, Soplanit, Saliha, Akiaar en Matitaputih. Tomasila behoort tot de niet-oorspronkelijke families in het dorp.

Enfin, zo gaat het verder. Er is geen soa Meinake, zoals Utrecht schrijft (blz. 90). De meeste leden van de clan Meinake wonen in de soa Nahil (er zijn drie soa's of wijken in Amahusu: Wakan, Westopong en Nahil). Verder hebben niet de dati-gronden bezittende clans zitting in de Saniri Lengkap (volledige dorpsvergadering), zoals op blz. 91 gezegd wordt. Ze bestaat uit een aantal leden, meestal gekozen, waarbij clan-lidmaatschap en grondbezit in het geheel geen rol spelen. In Amahusu hebben dan ook diverse personen van niet-oorspronkelijke clans zitting in de Saniri Lengkap.

Een mauwen (adat-priester) komt, anders dan Utrecht schrijft (blz. 91), in Amahusu niet meer voor, en ook de kapitan speelt geen enkele rol meer in het sociale leven van het dorp. En de rol van kapitan wordt zeker niet door een soa-hoofd vervuld, zoals gesuggered wordt. En ook de kewang (blz. 92) komt in Amahusu niet meer voor. In de negorijen waar deze nog wel voorkomt, is hij pertinent niet de assistent van de kapitan, zoals op blz. 92 te lezen staat.

Al met al is de beschrijving van de sociale structuur van Amahusu een onzalige voorstelling van de werkelijke sociale structuur. Het ware beter dat dit gehele stuk niet geschreven ware!

Na het een en ander over Amahusu gezegd te hebben, komen Poka en Galala, twee burgerkampongs, aan de beurt, evenals de negorijen Hatu, Tolehu en Tengah-Tengah. We zullen de fouten die erin staan maar laten voor wat ze zijn. Ze zijn niet minder dan die m.b.t. Amahusu.

Na hoofdstuk acht: „Geleid en vrij bidden: Amerikaans godsdienst-imperialisme”, over het Christendom in de Molukken, wordt hoofdstuk negen aan het onderwijs gewijd: „Ambon vecht voor hoger onderwijs”. Het boek besluit met een hoofdstuk: „Welke kansen heeft de RMS in Nederland op Ambon”. In die laatste bladzijden worden een paar opinies van de schrijver persoonlijk geuit. Er worden geen feiten in aangedragen.

Nu ons eindoordeel over dit boek. Na het gelezen te hebben, zijn we niet alleen teleurgesteld in onze hoop dat er nu eindelijk eens een boek op de markt verschenen zou zijn, dat het publiek objectieve gegevens over Ambon zou verschaffen, maar we zijn ook geërgerd. Geërgerd niet zozeer omdat de hele zaak slechts vanuit een heel eenzijdige gezichtshoek wordt belicht, maar vooral omdat het boek wemelt van halve en hele onwaarheden, waarbij het lezerspubliek onmogelijk kan nagaan wat wel en wat niet juist is. Daarom, wie informatie over Ambon zoekt, gebruikte dit boek niet dan met de uiterste behoedzaamheid. Wij zelf achten het verkieslijker dat dit boek in het geheel niet geschreven ware.

N. K. BOSE, *Culture and Society in India*. Asia Publishing House, London 1968. 440 pp. with index. Price 60 sh.

M. K. GAUTAM

In this book Prof. Bose has been able to compile all his scattered articles and lectures, which were written between 1925 and 1966. Most of these articles have already been published in various scientific and semi-scientific journals, like *Man in India* (Chapt. V in Vol. 7: 1927; Chapt. IV in Vol. 8: 1928; Chapt. VIII in Vol. 30: 1950; Chapt. XIII in Vol. 31: 1950; Chapt. XX in Vol. 32: 1952; Chapt. X in Vol. 34: 1954; Chapt. XI in Vol. 37: 1957; Chapt. XV in Vol. 38: 1958; Chapt. XIV in Vol. 45: 1965); *The Calcutta Review* (Chapt. III July 1927); *Geographical Review of India* (Chapt. II in Vol. 28: 1956; Chapt. XIX in Vol. 30: 1958); *Science and Culture* (Chapt. XII in Vol. 7: 1941); *Modern Review* (Chapt. XVIII in April 1952); *Africa Quarterly* (Chapt. XIX in Vol. 3: 1963); and publications like *The Adivasis* (Chapt. IX 1955: Calcutta); *The Cultural Heritage of India* (Chapt. I in Vol. V: 1950: Calcutta); *Studies in Gandhism* (Chapt. XXIII 1962: Calcutta); while others are seminar discussions and lectures (Chapt. XVI, XVII as lectures in the comparative study of civilizations seminar 1958: Palo Alto-Stanford; Chapt. VI as the Presidential Address in anthropology and archaeology section at The Indian Science Congress 1949: Allahabad). Only two papers are new (Chapt. VII with A. K. Ray and N. Patnaik on "Organisation of Services in the temple of Lingraj, Bhubaneswar", and Chapt. XXII on "A Social Survey of Calcutta"). In total there are 24 chapters; most of them deal with Bengal. The papers cover a wide range of subjects: culture and civilizations, tribal life and the process of Sanskritization, contemporary rural and urban communities, democracy, social and culture change and Gandhian philosophy.

The selection and analysis of the topics are typical of Prof. Bose's eclectic approach covering sociology, anthropology, geography, archaeology, and philosophy. Prof. Bose considers them in the realm of Indian culture, as crystallized institutions conditioned and adapted according to geographical background or "ecological conditions". He stresses the necessity of understanding Indian history, culture, civilization, caste-system, and philosophy for understanding the process of social change, or as he calls it, "adaptation into cultural inheritance". This process is created and maintained as an "interplay between life's needs and satisfaction and culture", providing a state of dynamic equilibrium in the culture. Prof. Bose being an active Gandhian worker and applied anthropologist gives priority to the human factor, which is an operative factor in cultural evolution.

In the first three chapters Prof. Bose shows that the geographical factor has been of utmost importance in causing the decay and development of cultures in certain parts of India. This he supports by saying that most of the empires grew and died either in the north-gangetic

plains or in the south, rather than in eastern and central India. It was the natural ports of the Eastern ghats which provided trade-routes and connection to the Far-Eastern countries (pp. 3, 8). The case of Orissa became interesting because of its natural ports and the intermingling of Aryan, Dravidian and tribal cultures which took place there. Even at present its remnants can be seen in the ritual life of the people. The tribal propitiatory offerings of earthen images of elephants and horses to the spirits are also found among the Hindus. The Savara tribe still plays an important role in the worship of Jaganath (p. 26). At the coronation of the King of Keonjhar, the Bhuiya tribe conducts the ceremony (p. 27). All these examples show the penetration of tribal elements into Hindu life. Another example in Chapter Four is the Spring festival which combines on one side the burning of a human or animal effigy with animal sacrifice and sexual licence (p. 43). To the tribals this festival provides magical power in ensuring good crops, and for the Hindus it is a purificatory rite. Other such remnants are to be seen in the abusive songs, *Kabira*, and in a "phallic cult". Prof. Bose however interprets this festival as an opposition between agnates and collaterals, which provide joking and avoidance relations.

Talking about cultural zones Prof. Bose maps out the distribution of cultural traits and studies their "form", i.e. the material culture. This, he says, is conditioned by the geographical, ecological, and climatic situations. Thus the north Indian housing pattern, with wheat as a staple food, use of *ghee* (purified butter) and sewn clothes is opposed to southern and coastal housing patterns, rice eating, the use of oil and unsewn clothes. This difference, he says, is due to rituals and ceremonies, but he does not explain this vital phenomenon, which might have been a valuable contribution to museological-ethnological research (pp. 17, 18).

His sketches of material objects have already been published elsewhere: Bose (ed.) *Peasant Life in India: A study in Indian Unity and Diversity* (Calcutta).

Talking about the caste system, Prof. Bose suggests that it is founded on the basis of the "productive organization". In the course of history it became geographically isolated and was transformed into a hierarchy of *jatis* and acquired its endogamous-exogamous character (p. 66). The ideology never died, although it faced enormous opposition. It became so powerful that even Muslims adopted its principles. Although Buddhism grew out of orthodoxy, it could not live long in India, as it could not provide a substitute for this basic productive system, where all craft-specialists were interdependent.

The caste system is a structure of oppositions. This he explains in terms of Shankara's dualism. Those who joined 'the Order of Ten Names' were released from the caste system and born anew, and surrendered their privileges to the society which took care of them. That established the relationship between "living in" and "living outside" the society. This became the caste ideal and spread to other areas, as exemplified in caste-names, pilgrimage centres, rivers, temples and

so on. This, he says, is the source of the unity and diversity of Indian culture. The localized diversified forms exist due to the marriage circle of the *jatis*. Their interdependence unites them into a universalized form of the culture. But how far the magic circles of endogamous groups are connected to the principles of patrilineality, affinity, land holdings and the productive system, Prof. Bose does not say.

Talking about the present caste organizations Prof. Bose takes up Srinivas's ideas that modernization has reinforced the caste unity (p. 243). Thus its strength is in its high-low axioms, which often play a latent part in political, socio-economic and religious organizations of the *jatis*. Actually he follows Bailey's ideas (1966) that a superior caste is not only superior in rituals but also in socio-economic organization, and makes groups automatically subordinate, inferior and of lower status. High and low ranking depends upon the extent of acceptance of water, food, smoking, etc. by the Brahmin and other high castes.

This is also the root of social backwardness. As a Gandhian Prof. Bose differs on this point. To him a caste status can be changed by occupation. Castes like the *Tantis* because of their weaving activities and the *Moiras* because of sweet-meat-selling have acquired higher status in Bengal.

For the lower caste of untouchables he uses the Gandhian term '*Harijan*' 'people of God' (p. 189), where in theory everyone is equal, neither lower nor higher. For him the caste system operates because of its productive interdependence. Prof. Bose on the one side talks about high and low status, and on the other side as a political Gandhian thinker. He does not advocate sweeping changes or revolutions. Tribal researches should aim to uplift the people by slow change, which is the Gandhian philosophy. The *adivasis* have to fit into some system which is a Hindu system. Whether one wants to belong or not the Hindu system embraces everything that comes into its way, and consequently provides status and ranking.

Some chapters are more informative like Chapt. 9, on tribal economy: Chapters 8, 10, 15, 16, 19, 20, 22, mostly devoted to the life of Calcutta. Chapt. 4 discloses some Munda places, where Mundas do not live now and shows that once these places must have been inhabited by them (p. 32-35). Chapt. 6 deals with the archaeological method of dating the temples in India. Finally Chapt. 7 shows the network relations in the organization of the Lingraj temple of Bhubaneswar.

On the whole, by compiling this book Prof. Bose has tried to coin a Gandhian anthropology, which has as its ideal the complete socio-economic development of the backward classes and scheduled tribes. However the practical part has not been properly worked out. The book does open up new avenues in anthropology: it suggests a new approach in applied anthropology and in research on socio-welfare programmes.

JOSÉ GARANGER, *Archéologie des Nouvelles-Hébrides. Contribution à la connaissance des îles du Centre*. Préface de André Leroi-Gourhan. Office de la Recherche Scientifique et Technique Outre-Mer. Publications de la Société des Océanistes, No. 30. Musée de L'Homme. Paris 1972. 156 pp. 304 ill. 15 tabellen. 2 registers.

H. J. M. CLAESSEN

In dit boek doet Garanger, de huidige algemeen secretaris van de Société des Océanistes, verslag van zijn opgravingen op de centrale eilanden van de Nieuwe Hebriden. Deze opgravingen, gefinancierd door het CNRS en het ORSTOM, werden gedaan tussen 1964 en 1967. De aanleiding tot dit onderzoek vormde de conclusie van het 10e Pacific Congres (Honolulu 1961) dat deze schakel tussen de Solomon-Eilanden, Nieuw-Caledonië, Fiji, Tonga en Samoa in archeologisch opzicht nog onbekend was. Men hoopte dat opgravingen in dit gebied licht zouden werpen op:

- a. de routes van de 'proto-polynesiërs';
- b. de aard en het ontstaan van de typisch Melanesische culturen en
- c. het plaatsen in de tijd van deze gebeurtenissen (p. 9).

Het Amerikaanse archeologen-echtpaar Shutler koos de noordelijke en de zuidelijke, Garanger de centrale eilanden — Efate, Makura en Tonga.

Archeologisch onderzoek op de Nieuwe Hebriden is moeilijk. Het klimaat is heet en zeer vochtig: de relatieve vochtigheid is er hoger dan 80 % en er valt gemiddeld 20 dagen per maand regen (p. 11). De vegetatie is dicht, vloedgolven en vulkanische verschijnselen hebben de bodem herhaaldelijk verstoord en de vroegere bewoners kozen, uit veiligheidsoverwegingen, de meest ontoegankelijke plaatsen om zich te vestigen.

Garanger laat zijn studie voorafgaan door een grondig en bondig overzicht (pp. 3-8) van de prehistorie van de Stille Oceaan. Dit vormt het kader, waarbinnen hij zijn eigen werk plaatst. Hij richt zich vooral op:

- a. het opstellen van een classificatie en een chronologie van het aarde-werk en de gereedschappen en
- b. het onderzoeken van de herkomst.

Daarnaast probeert hij vast te stellen in hoeverre de traditionele geschiedenis, zoals bewaard in mythen en overleveringen, op historische feiten berust (p. 17). Dit deel van zijn studie levert voor de antropoloog belangwekkende resultaten op. Verschillende malen geeft Garanger, zich baserend op inlichtingen van inheemse informanten en studies van Guiart,¹ een overzicht van het leven en de begrafenis van grote figuren

¹ Jean Guiart, *Structures de la chefferie en Mélanésie du Sud*. Travaux et mémoires de l'Institut d'Ethnologie LXVI. Musée de l'Homme, Paris 1963. *Corpus de mythes recueillis dans le centre de l'archipel néo-hébridais*. Manuscrit 1966. (en cours de publication sous le titre: *Système de titres dans les Nouvelles Hébrides centrales, d'Efate aux Iles Shepherd*.)

uit het verre verleden. Op grond hiervan wordt op de in de overlevering genoemde plaatsen dan een opgraving gedaan en telkens weer blijken de vondsten tot in details overeen te stemmen met de gegevens uit de traditie. Zo onderzocht hij o.a. het graf van *Roy Mata*, een leidersfiguur die omstreeks het jaar 1250 op het eilandje Retoka bij Efate begraven werd (pp. 59-77, speciaal pp. 74 e.v.) en dat van *Ti Tongoa Liseiriki*, die in het midden van de 15e eeuw op Tongoa leefde (pp. 92-94). Deze bevindingen geven Garanger aanleiding om ten aanzien van mythen en tradities op te merken, dat: "Sans dénier leur valeur en tant que matériaux que l'on puisse traiter par la méthode structurale, les traditions et les mythes sont aussi, sur un plan plus pragmatique, pour les Océaniens, un atlas historique, un code civil et un cadastre." (p. 136).

Andere resultaten van zijn onderzoek zijn minstens zo belangrijk. De Nieuwe Hebriden blijken al in de 7e eeuw vóór Christus bewoond te zijn. Er wordt dan reeds een bepaald type aardewerk vervaardigd — naar zijn vindplaats "Mangaasi" genoemd — waarvan in later eeuwen invloeden op Nieuw-Caledonië en Fiji te vinden zijn. In de 4e eeuw voor Christus wordt op Erueti aardewerk van het "Lapita-Watom" type ingevoerd, waarschijnlijk van Fiji.² Dit nieuwe type slaagt er evenwel niet in het Mangaasi-aardewerk te verdringen. In de loop van de 12e eeuw echter verdwijnt op Makura en Tongoa het aardewerk en enkele eeuwen later ook op Efate (p. 121). De verklaring van dit merkwaardige verschijnsel zoekt Garanger ten dele in de Krakatau-achtige vulkaanuitbarsting die het eiland Kuwae omstreeks 1400 verwoestte (pp. 83 e.v., 98 e.v.). Daarnaast meent hij, moet de komst van andere volken hierbij een rol gespeeld hebben. Mogelijk waren dit uit hun koers geslagen Polynesiërs (p. 128) of Micronesiërs (pp. 129-132) — dit te oordelen naar de gereedschappen van schelpen, welke in deze tijd verschijnen op de Nieuwe Hebriden (waar toch goede steensoorten overvloedig aanwezig waren).

Over deze — en andere — hypothesen zegt Garanger terecht behoedzaam: "La préhistoire Océanienne est une science trop récente et ses premiers résultats sont encore trop peu nombreux pour que l'on puisse, après avoir défini plus ou moins sûrement des ensembles culturels, retracer, sans danger d'erreurs graves, le sens de leur cheminement, dater et préciser les conséquences de leurs mutuelles influences." (p. 126).

Het is jammer dat een groot aantal drukfouten, vooral in de literatuurverwijzingen, de tekst ontsieren. Deze 'schönheitsfehler' worden echter ruimschoots goedgemaakt door de honderden foto's, die het de lezer mogelijk maken de beschouwingen van Garanger te toetsen aan zijn materialen.

Archéologie des Nouvelles Hébrides is een voortreffelijke combinatie van grondige analyses en gedurfde hypothesen. Het is een mijlpaal in de prehistorie van het Zuidzeegebied.

² Het "Lapita-Watom" aardewerk hoort tot de oudste Melanesisch-Polynesische culturen en wordt aangetroffen in een gebied, dat zich uitstrekt van Nieuw-Guinea tot op de Tonga Eilanden (Garanger 1972, p. 29, 125).